

Ehl-i Hak Mezhebi (Ali İlahiler)

Khan, Saeed (1928). "The sect of Ahl-i Haqq", *The Muslim World*, Volume 17, pp. 31-42.

Abdülkadir Yeler
Sorumlu Yazar / Correspondence
Çeviren / Translator

Özet

Bu çalışma, Han Saeed tarafından İngilizce olarak yazılan ve 1928 yılında yayınlanan "*The Sect of Ahl-i Haqq (Ali İlahis)*" başlıklı makalenin Türkçe tercümesidir. Makale içeriğinde Hacı Bektaş Veli'den bahsedilmesi ve Ehl-i Haklarla ilişkisinin kurulması, makaleyi tarafımızca önemli kılmaktadır. Ehl-i Haklar, Yaresan Alevileri, Ali İlahiler gibi isimlerle de anılmaktadır. Ehl-i Haklarda Huda'nın 7 defa insan suretinde hulul ettiği inancı vardır. Huda, alemlerin yaratıcısı Havendigar şeklinde zuhur etmiş, sonra Ali Murtaza, Şah Hoşin, Sultan Sahak, Şah Veys Kulu, Muhammed Bey ve Ateş Bey olarak zuhur etmiştir. Ehl-i haklarda, "dona don" denilen, kişinin öldükten sonra tekrar dünyaya geleceği inancı bulunmaktadır. Ehl-i haklara göre Hacı Bektaş Veli, Sultan Sahak'ın Anadolu'daki tecessümü ve Tanrının zuhurudur. Sultan Sahak döneminde topluluk, "Hanedan" denilen yedi aileye ayrılmış ve yönetimleri de bu yedi aileden gelen yedi Pir'e bırakılmıştır. Sultan Sahak'tan sonra "Hanedan" sayısı on ikiye çıkmıştır. Ehl-i Hak olan her bir birey, bu on iki aileden birine bağlı olmak zorundadır.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Hak, Saeed Khan, The Muslim World.

Abstract

This study is the Turkish translation of the article titled "The Sect of Ahl-i Haqq (Ali İlahis)" written by Han Saeed in English and published in 1928. The mention of Hacı Bektaş Veli in the content of the article and the reference of his relations with the Ahl-i Haqq make the article important for us. Ahl-i Haqq are also known as Yaresan Alevi and Ali İlahis. According to their belief Huda had appeared seven times in human form. In the first, Huda appeared in the form of Havendigar, the creator of the worlds, then appeared as Ali Murtaza, Şah Hoşin, Sultan Sahak, Şah Veys Kulu, Muhammed Bey and Ateş Bey. Ahl-i Haqq sect has a belief that people will come back to the world after death, called "dona don". According to them Hacı Bektaş Veli is incarnation of Sultan Sahak in Anatolia and the appearance of God. During the reign of Sultan Sahak, the community was divided into seven families called "Hanedan" and their administration was left to the seven Pirs from these families. After Sultan Sahak, the number of "Hanedan" increased to twelve. Each follower of Ahl-i Haqq must belong to one of these twelve families.

Keywords: Ahl-i Haqq, Saeed Khan, The Muslim World.

Giriş

14. yüzyılın başlarında İran'da Hristiyanlar ve Yahudiler Müslümanlara hükmediyorlardı; 13. Yüzyılın son on yılında bir Yahudi başbakandı, Mekke'yi yok etmeyi bile amaçlıyordu. Ülke, (çağdaş yazarların değerlendirmelerine göre) dışsal bir süs olarak haçla övünen fakat ibadetleri cansız ayinlere indirgenmiş, yozlaşmış ve sahte bir mesleğe sahip kiliselerle doluydu. Bu, Timur'un kudretinin; Şapur'un İslam'dan önce, İslam'ın ve Moğolların da Şapur'dan sonra yaptıklarını bitirdiği zamandı. Nadir Miyane'de Urumiye Hristiyanlarından 100,000 kişiyi öldürürken, Sultan Selim'in 200,000 kişiyi öldürdüğü ve Timur'un İran'da ve Mezopotamya'da 9.000,000 Hristiyan'ı yok ettiği söylenmektedir. Belki de tüm bunlar, Doğudaki "iyilikte kalmayan" ama içki ve şarap satıcılığının ve neredeyse putperest bir tapınmanın atasözü haline gelen "*doğal olmayan yollar*" hakkında doğru bir yargıydı. O zamanlar Avraman dağları daha erişilebilir durumdaydı ve bugünkü Irak ile iletişim oldukça mümkündü. Ayrıca, ülke Musul'dan Bağdat'a kadar Hristiyan kiliseleri ve manastırlarıyla kaplıydı ve Avraman'dan sadece iki günlük yolculukla, 16. Yüzyıla kadar 800 Hristiyan ailenin yaşadığı Saratohi'ye (bugünkü Süleymaniye) ulaşıyordu.

İşte böyle bir zamanda, bu dağlarda, İshak adında, başka bir ifadeyle Pir Sahak olarak da bilinen, gizemli bir Kürt ortaya çıktı. Bu İshak veya Sahak, yaşam tarzı ve dindarlığıyla kısa sürede pek çok taraftar topladı ve bu durum çağdaş şeyhler arasında hiç de azımsanmayacak bir kıskançlığa sebep oldu. Bugün, bir Pir'e veya ruhani lidere ihtiyaç duyan çok dindar Kürtler arasında aynı şeyi görebilirsiniz. Yine insan, Elişa (Elyasa) zamanındaki koşulların bu dağlarda tam olarak kendini gösterdiğini görebilir. Şeyhin müritlerinden bazıları kesinlikle Hululi doktrinini benimsiyordu. Sahak'ın soyu adı Dayrek olan annesi tarafından, Berzence'nin meşhur şeyhlerinden geliyordu. O, babası Şeyh İsa'nın yolunu seçti ve onun halefi oldu. Müritleri arasından 4 sahabe (yoldaş) seçti: Pir Bünyamin, Pir Musa, Pir Davud, ve bir kadın olan Pir Rezbar. Bunlar ve Haftavaneh (yedi sahabe) "Kırklar", "72 Pirlar" aracılığıyla adı ve namı ülke dışına yayıldı ve uzak bölgelerden birçok Kürt yeni Pir tarafından kutsanmak ve öğretilmesine tabi olmak üzere geldiler.

Sultan Sahak, örnek olması için, göçebe Caf kabilesinden Mir Hüsrev'in kızı Hatun Beşire ile evlendi. "Heften"¹ (yedi vücut) denilen yedi oğlu vardı. Gelenek, öğretilmesini oluşturup kendisine inananların inançlarını iyice pekiştirdikten sonra, onlara pirlar ve liderler bırakarak aniden ortadan kaybolduğunu ve Anadolu'da (Küçük Asya) Hacı Bektaş (Bektaş gibi, baba tarafından soyu İmam Rıza'ya dayanır) adıyla yeniden ortaya çıktığını söyler². Türkiye'deki Bektaşî dervişlerin kökü buraya uzanmaktadır. O zamanki hükümdarın yönetimi, onun görüşlerine göre şekillenmiş ve imparatorluğu boyunca onun onuruna ve adına

1 Bkz. Karaca, İbrahim. "Ehl-i Haklar'da Yediler". *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100, 147-158.

2 Bkz. Taşğın, Ahmet, "Ehl-i Hak ve Kelamlarında Hacı Bektaş", *Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli*, Ed. Ahmet Taşğın, Erdal Aksoy, Abdurrahman Kültür, Hakkı Taşğın, Leiden: Sota Yayınları, 91-121.

yaklaşık 900 dergah inşa etmiştir, bu dergahlar günümüzde halen orda durmaktadır. Uzun yıllar, yani 210 yaşına kadar yaşadığı söylenmektedir. Sahak, kardeşleriyle anlaşmazlık yaşadktan sonra, Haciz bölgesini terk ederek Marano'ya gitmiş ve daha sonra da Perdiver'e yerleşmiştir. Onun anlattıkları ve öğrettikleri Kürt şiiriyle bize ulaşmıştır. Üslup, o dağlarda Kürtçe şiirin ve dilin 6 asır boyunca çok az değişime uğradığını göstermektedir. Bütün arkadaşları, onun ele aldığı konuları ele almışlar ve aynı çizgide devam etmişlerdir. Onlar hakkında şiirden başka bir şey kaydedilmemiştir. En yüksek ilham olarak kabul edilen bu yazılar *Kelam* veya *Vateh* diye adlandırılır ve *Serencam* adıyla ifade edilir. Serencam, gerçeğin sözleri olarak adlandırılan kitaptır; içerikteki her şey Bünyamin'in kaleminden gelmektedir ve Perdiver'de ortaya çıkmıştır. Daha sonra müminler çoğaldığında, Bağdat'taki bazı Türkler gelmişler ve başta Kuşçuoğlu olmak üzere onlar daha fazla şey yazmışlardır. Bu sözler ve sonraki yazarların sözleri "*Kelam-ı Erbab-ı Zevk*" veya "*Halkın Tattığı Ve Hoşlandığı Sözler*" olarak bilinir ve "*Defterler*" olarak adlandırılır.

Onların bazı sözleri gerçekten çok hoştur, Sultanın söz verdiği gibi, evrim döngüsü tamamlandığında, yani her bir ruh binlerce kez tenasüh ettikten sonra (her bir tenasüh ortalama yaklaşık 50 yıl) ortaya çıkacaktır; mümin, zamanını bilmeden, onu her gün beklemektedir. Bu yüzden kendini ona adanmışlardan bazıları, Hünkarın veya Kralın ve Rab'bin ortaya çıkması için hissettikleri yoğun arzuyla ilahi söylerler:

*"Kralın gelişini gözlemek için.
O, Kralın gelişini gözleyen gerçek kuldur;
Eylemde temiz, düşüncede temiz, bakışlarda temiz,
Hak ve görev yolundan ayrılmaz.
Ey sevgili dostlar, Kral geliyor.
Müjde, ah müjde, Kral geliyor.
Eller hizmetle meşgul olsun, ama gözler beklenti içinde ileriye baksın."*

İnsan, bu durumun, Mesih'in "ben gelene kadar bekleyin" sözünü unutup da, işini gücünü bırakıp Mesih'i karşılamaya giden bazı aylak Adventistleri nasıl utandırdığını düşünmeden edemiyor. İçlerinden biri tekrar şöyle diyor:

"Onu karşılamak için dışarı çıkalım, evet, gel dışarı çıkalım, dışarı çıkalım, onunla buluşalım."

Bayan Havergal'ın mısraları ve gelin sevgisi ruhuyla şu şarkıyı söyleyen diğer bazılarının yazıları geliyor insanın aklına:

"Geliyorsun ey kurtarıcım, geliyorsun ey Kralım."

Ve diğerleri şöyle diyorlar:

*"Ey dostlar, müjdeler olsun, işte kralımız geldi;
Ey dostlar, müjdeler olsun."
"O, kralın gelişini gözleyen ve özleyen kuldur."*

Dostların yoldaşı olanlar ve "diken"den (yabancılardan) kaçınanlar, her gün onun ortaya çıkmasını beklerler.

Şah Nimetullah'ın oğlu Ali Nur Şah, Sahne'ye uzak olmayan Dinaver bölgesinde, Ceyhunabad'da yaşamaktaydı. Babası kendisini peygamber olarak gören ve birkaç kitap yazan Ali Nur Şah, gerçekle ilgili her şeyi siyaha ve beyaza çevirmesi ve gizli gerçekleri ortaya çıkarması emredildiği gerekçesiyle, en büyük tecellinin kendi yaşamı boyunca ortaya çıkacağına inanmaktaydı. Evaat'a Kazvin vadisindeki mezarından kalkıp sura üfleme emri gelecek ve tüm ölümler dirilecektir. Kuşçuoğlu'nun Türkçe sözleriyle:

"Hepsi bir gül bahçesi olacak."

Mezarının taşı kendiliğinden eğildiğinde, o zaman teofani (tanrının tezahürü) yakındır. Şimdi bazı kötü adamlar zaman zaman ortaya çıkıp arkadaşlarına şöyle diyorlar:

"Taş eğildi, tanrının tezahürü hızla geliyor. Birikmiş servet neye yarar, hadi onu hızla fakirler için harcayalım."

Sahak'ın Hristiyanlığın gerçeği hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunu bilmiyoruz, fakat İncil'i görmüş veya duymuş olmalı. Çünkü sözlerinden bazıları şöyle: "Ağı İncil olan İsa." Bünyamin'den bahsederken ve Davud'a seslenirken şöyle diyor:

"Davud, bu doğru.

Gerçek öyle bir dindir ki, Bünyamin ona yeter;

Bünyamin, kutsal ruh olan Mesih'tir.

Onun şeriatı doğrudur, ahdi onun elindedir.

Arkadaşlar (yani kendi takipçileri), gerçeği, Mesih'in yasası aracılığıyla bilebilir.

Bünyamin İsa'dır, İsa Bünyamin'dir.

Onun şeriatı doğru, ahdi tamdır."

Sonra Davud takip eder ve sorumluluğu üstlenir:

"Mesih'in izinde,

Gel, Mesih'in yolundan gidelim.

O, hakkı bilen ve sözü güzel olan arkadaşştır,

Temeli mükemmel, kalbi sağlam olandır."

Elindeki bu harika kanıtlarla, bir evangelist Tanrının yardımıyla neleri başaramaz ki!

"Don" kelimesi bu insanlar arasında döngü olarak veya mükemmel ya da kısmi tecellinin kendini göstermekten memnun olduğu kişi olarak sıkça kullanılmaktadır. Mesela; "Tanrı İsa'nın 'don'undayken" veya "İsa Bünyamin'in 'don'undayken" gibi şeyler söylenmektedir.

Kuşçuoğlu şöyle demektedir:

"Kutsal Ruhun nefesiyle birçok ölü canlanır,

Çünkü hak aleminde Meryem oğlu İsa O'dur." (Tanrı).

İlk öz, herhangi bir şey var olmadan önce Yah'ın veya Cah'ın 'don'undaydı. Bir incinin içinde yaşıyordu; kendi varlığından, Tanrının özü olan Bünyamin'i izhar etti. "Ben" kelimesi, "Cah"ın oğlu anlamına gelir, "amin" kelimesi mümin anlamına gelir; dolayısıyla, Bünyamin (Benyamin), Cah'ın mümin oğlu anlamına gelmektedir. Her şeyi onun vasıtasıyla yarattı ve her şeyi onun için yarattı; her şey ona bağlıdır; diğer bütün tecelliler ona bağlıdır. Hasılı Kitab-ı Mukaddes'in Ebedi Söz (Eternal Word) hakkında söylediklerini Bünyamin'e atfederler. Hukuk dilinde, yani İslam hukukunda ona Cebrail diyorlar. İsa'da, Ali'de ve Bünyamin'de tecelli aynıydı. En büyük tecellisinde, yani Sultan Sahak'ta, Bünyamin eksiksiz olarak zuhur etmiştir, diğer zamanlardaki zuhuru kısmi olmuştur veya sadece bir misafir olarak görünmüştür.

O'nun yüce özü sadece üç tecelliye sahiptir. İlki, ışıktan bir elbise içinde insan suretinde görünen Cah'ta; ikincisi, insanlar arasında ortaya çıkan Sultan Sahak'ta; üçüncüsü de, 50.000 yıllık tüm döngünün son günle sona ermesinden sonraki tecellidir. Son tecellideki ismi bilinmemektedir, bu bir sırdır. Onların yazılarından, İnci'nin gerçekten Bünyamin'in varlığı olduğu ve içinde ilahi Öz'ün gizlendiği anlaşılmaktadır.

İslam'a gelince, Ehl-i Hak'ın kurucusu, Muhammed'e ve onun ilkelerinin takipçilerine belli ki çok az saygı duyuyordu. Bir keresinde, kısa bir süre önce din değiştirmiş, kendine eziyet eden bir Müslümana, samimiyetini sınamak için, Mekke'ye Hacca gitmesinin daha iyi olacağını söylemişti. Abid şöyle cevap vermişti:

"Mürted bir Yahudi gibi ölünceye kadar taşlansam da, cansız bir nesne önünde eğilip ona tapmayacağım."

Bu arada aynı adam, Sultan Sahak'ın öğretilerini kabul etmeye başladığında, okuduğu Kuran'ı suya attı ve Sahak'ı takip etti. Alaycı bir şekilde şu sözleri söyledi:

"Dostlara karşı dostluğu yerine getirmezsen, günde beş vakit namaz kılan Muhammed'in ümmeti gibi olarsın."

Tecellilerden birinin yedi Müslüman mollaı bir mucize eseri, yedi köpeğe dönüştürdüğü söylenir!

Bununla birlikte, Ali de büyük bir tecelli olarak kabul edilir, daha sonra 12 imam da bu tecelliye dahil edilir. Bunun, yazılı kayıtların olmaması ve dini sahtekarlık dahil, ne kadarının çevredeki etkiler yoluyla aktarıldığı bilinmemektedir. Burada araştırma yapmak için harika bir saha var. Onların Türkçe yazılarında şöyle geçmektedir:

"Muhammed Allah'ın yurdunu bilmiyordu ve tanıyordu."

Bilakis onların nazarında Muhammed, hakikatle karşılaştırıldığında, hiçbir değeri olmayan ve sadece yabancı insanlar için yararlı olan, sadece bir kanun koyucuydu.

Sultan Sahak, Pisagorcu metempsikoz sistemine inandı ve onu öğretti. Burada, bir sürü saçma sapan hikayeler anlatılmaktadır ve sadece

aptallıklarını göstermek için onlarla tanışmak gerekir. Fakat biz onlara Tanrının Kitab-ı Mukaddesini sadeliği ve yüceltici gücüyle vazedeceğiz. Onlar da bizim gibi insanlar. Eğer biz; "böyleydiniz, ama yıkandınız, kutsandınız" sözlerini hatırlarsak, cesaretimiz artar ve yolumuza devam ederiz. Onların gerekçelerine itiraz edilebilir ve kutsal bir tanrıya yakışmayan bazı değersiz tezahürleri seçtikleri onlara gösterilebilir, ancak zaman darlığı beni örnekler vermekten alıkoymuyor.

Onlar Cem'e (müminlerin bir araya gelmesi) çok önem atfediyorlar. İnsanlar cem olduğunda, bir kral bile oraya girecekse, mütevazı bir tavırla ellerini göğsünün üzerinde kavuşturmuş olarak ayakta durmalıdır, çünkü "Tanrı oradadır." Cem'de kimse üstün değildir. Bir keresinde İshak (Sahak), bazıları diğerlerine göre daha uzun olan laleler görmüştü. Bastonuyla uzun olan laleleri yere serdi ve "benim ümmetim arasında hiç birinin diğerine üstünlüğü yoktur, bütün müminler eşittir" dedi. Cem ibadeti makbuldür. Oğlu Şah İbrahim müminlerden biriyle güreşirken, babasının adına sığınmıştı, güreştiği mümin ise, Cem'in yüce gönüllüğüne sığınmış ve muvaffak olmuştu. Delikanlı, babası Sultan Sahak'a gidip bu durumu anlatıp sitem ettiğinde Sultan şöyle cevap vermişti:

"Çok doğru, çünkü benim sağ kolum hep Cem'dedir."

Davud kendisi için özel bir iltimas istediğinde, Sultan Sahak şöyle cevap vermişti:

"Mümkün değil, çünkü bu bir günahkar için kabul edilebilir bir şey değil (yani sen bir günahkarsın demek istedi). Günahsız bir kişi gelsin ve istesin."

Davud, mucizevi bir şekilde dünyayı dolaşmış ve günahsız birini bulamamıştı. (Bir evangelistin bunu bilmesi ne kadar önemli!). Davud şaşırıp kalırken Sultan şöyle demişti:

"Neden şaşırıyorsun? Kurbanını takdim eden Palvaze makamına erer ve günahını itiraf eder. Cem ve Cem duasıyla günahından arınan, günahsız sayılır. Git ve böyle birini getir."

Bu önemli bir husus olsa da, bu Palvaze günah çıkarma yöntemini açıklayacak zaman yok. Yılda 17 kez cem yapılması gerekir, yağmur duası veya özel bir musibetten korunmak için dua etmek üzere de toplanılabilir. Ancak, katılan erkeklerin sayısı 5'ten az ise cem olmaz. Bu, İncil'de söylenen "iki üç kişi bile benim adıma toplanabilir" ilkesinden farklıdır.

Kurban ise, en gerekli ve en kutsal olandır. Bir inanmayanın (kafirin) bakmasına bile izin verilmez; kurbanın eklemleri ayrılır ama herhangi bir kemik kırılmaz. Kutsanmış kurbanın şu sözleri insana nasıl da hatırlatılıyor: "Bütün kemiklerim eklem yerinden çıktı" ve "O, hiçbiri kırılmamak üzere onun bütün kemiklerini korudu." Kurban sahibinin takdirine ve imkanına göre, öküzden horoza kadar kurban takdim edilebilir. Mevcut insanların dili ne olursa olsun, İslam'da Arapçanın kullanılması gibi, kurban üzerine yapılacak duanın dili Kürtçe (Goranice) olmalıdır.

Manevi dünyada kurban meselesi o kadar önemlidir ki, yeryüzünün temeli atılmadan önce, Sultan Sahak henüz Cah iken, Bünyamin (Cah'ın sadık oğlu) Cah'ın özünden çıktıktan sonra, yedi vücudu yaratıp sır perdesinden çıkardı, daha sonra onlara kurban takdim etmelerini ve her birinin ruhen de birer kurban takdim etmesini emretti. (Bunun ne kadarının vahiy 13:8'in hatalı bir tefsirine dayandığını bilmiyoruz). Bu on dört kurbandan yedisi kanlı, yedisi de kansızdı; bunlar gerçekten pek de önemli olmayan ek bilgilerdir. Naçı muğçe (*Natcheh moocheh*), kurban etinin birer parçasının birer dürüm ekmeği içine konulması, orada bulunan herkesin birer dürüm almasıdır, o an fiziki alemde gerçekleştirilen şey, daha önceden ruhlar aleminde yapılmış bir şeyin tekrarlanmasıdır. Bütün bunlar *Sac-ı Nar* – kızgın sac'da olmuştur. (*Sac-ı Nar*, Onlarla konuşurken hatırlanması gereken çok önemli bir sözdür). Dünyanın yaratılışıyla ilgili bir konseyin toplandığı yer burasıydı.

Tanrıya sunulan diğer kurbanlara *Niyaz* (adak) denir. *Havize* parasının üstüne küçük bir hindistancevizi kırmak çok önemlidir. Biri mühtedi olup aralarına katıldığında, kurban ve duadan sonra küçük hindistancevizi dövülür. İlk doğan çocuk için bir kuzu kurban edilir, daha sonraki doğumlar için daha büyük hayvanlar gerekir. Fakir olan birisi, bunun yerine en azından bir horoz kesmelidir.

İlk meyve ve yumurtadan çıkan ilk civciv kutsaldır ve bunlar Cem'in giderleri için harcanmalıdır. Diğer hediyeler ve adaklar gibi, yaşadığı zorlukları aşmak için Cem duasında yakarıшта bulunmak üzere hediyeler getirenlerin hediyeleri de Cem'in gelirleri arasındadır.

Her erkek ve kadın, yıllık olarak bir şeyler öderler; on şahi, bir kran veya daha fazla. Bu mutlak bir zorunluluktur. Bu da insana (İncil'de) Çıkış 30'daki şekeli anımsatıyor. Her kadın, paranın yanı sıra, Cem'e özel ekmeğin yapılması için, az miktarda eritilmiş tereyağı vermek zorundadır.

Sabah için kısa bir duaları vardır, yatarken ve yemekten önce de duaları vardır. Duaya çağrı için Kürtçe ezanları vardır. Kibleleri, Sultan ve ashabının defnedilmesi gereken yer olan Perdiver'dir. (Tam olarak burası, Avraman'da iyi bilinen, Şirvan nehri boyunca uzanan asma dallarından yapılan köprünün diğer tarafında bir yerdir). O bölgenin insanları sorunludur, onlara "Khar" yani diken denir; bölgeye gelen hacılara eziyet ediyorlardı, Sultan orayı lanetlemiştir, dolayısıyla onlar gerçeğe kördürler. Sultan, mucizeleriyle, kötü şöhretiyle bilinen Pir Mikail'i bu nehirde yenmişti.

Bir Pir ve rehberine sahip olma sorunu o kadar önemlidir ki, Rab'bin vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmeyi istediği gibi, Sultan Sahak da örnek teşkil etmesi için Pir Bünyamin'e "başını teslim etmiştir." Pir'i olmayan birine "Pirsiz" diye hitap edilmektedir. Onları, şefaata etmek ve azad etmek için yaşayan eşsiz ve emsalsiz Pir'e götürecektir ne büyük bir şans. Bir mümin, atalarının Pir'inin torunlarını bulmak ve onlara "başını teslim etmek" için sık sık Azerbaycan'dan Irak'a gitmektedir.

Mevsimler ve günler arasında Pazar, günlerin en iyisi kabul edilir, çünkü o gün, cömertlik ile donatılmış olan *Khonkah*'ya veya Rab'be aittir. Bu durum, Yunanca'da Tanrının günü olan Kuriaki'yi anımsatır. Çarşamba, ismi ise Bünyamin'e ithaf edilmiştir.

Celal ayında (Cediy ayından sonraki ilk kameri ay ve gerçek kışın başlangıcı), adakların yapıldığı ve kurbanların takdim edildiği, ayın 15, 16 ve 17'sine tekabül eden üç kutsal oruç günü en önemli günlerdir. Sonraki üç gün ziyafet günleridir. Her gün bir Cem Meclisi toplanır. Bu uygulamalar Kürt müminlerde ayın 12'sinden itibaren başlıyor. Cem toplandığında herkesin başı eğik bir şekilde oturması gerekir, daha sonra hatip, Kürtler için Sultan'ın sözlerini veya Türkler için (Bünyamin'in ikinci tecellisi olan) Kuşçuoğlu'nun sözlerini Türkçe okur. Her beyitten sonra geri kalanlar, belirlenmiş kısa bir cümleyi tekrar ederler. Bazıları coşkuyla kendinden geçtiğinde, çalınan lavtalar ile heyecan iyice artar. Böyle bir durumda bu insanların hiç etkilenmeden ateşin içine girdikleri söyleniyor, hatta onlar, bu durumun mezhebin süreklilik arz eden bir mucizesi olduğunu söylüyorlar. Kadınların Cem'e katılmasına izin verilmez, ancak kurban takdim eden bir erkeğin yakını olan kadınlar ayrı bir bölmede bir araya gelebilirler. Sultan'ın soyundan gelen Seyyitlerin mecliste özel ve daha muteber yerleri vardır.

Günah çıkararak tövbe için özel bir disiplin vardır.

Ehl-i Hak 18 fırkaya ayrılmıştır³. Şah İbrahimiler ve Ateşbeyiler en kalabalık olanlarıdır. Bunlardan ikincisi yani Ateşbeyiler, daha çok Azerbaycan'da, özellikle Urmiye'de bulunurlar. (Bunlar oruç tutmazlar). Sonra Haftavaniler vardır; onların en büyük merkezleri Kerind, Dinavar, Sahna, Hemedan ve Kazvin çevresindeki köylerdir. Onlar, kışın konaklamak için Gilan'a giden, bölgedeki göçebelerin çoğunu kapsamaktadır. Onlar aynı zamanda Tahran'da ve Tahran'ın köylerinde de bulunurlar. Hamseh'de bazı dağınık köylerde, Mazenderan'da birçok, Luristan'da binlerce aile ve bazıları da Türkmenlerin arasında ve Musul'da bulunmaktadır. Onlar Hindistan'da da mensupları olduğunu iddia ediyorlar, en azından Kuşçuoğlu; Sultanın, yedi oğlundan biri olan (yani Haftavani) Hacı Bavo's'a topuzu ve Hindistan'ı verdiğini söylemektedir. Bu mezhebin mensuplarının sayısı hakkında doğru tahminde bulunabilecek birisi yoktur, bununla birlikte, sadece İran'da, muhtemelen bir milyondan fazla Ehl-i Hak mensubu vardır.

Sultan'ın ve Pir'in diliyle ve sonraki defterlerin ve belgelerin üslubuyla onlara bir mesaj vermeye çalıştım. Yaptığım şey, onlar gibi şiirin içinde olmaktı, bunun onlar için özel bir cazibesi vardır. Onların iyi eğitilmiş kişiler tarafından okunduğunu gördüm ve onları, Sultan'ın sözlerine uymaya ve İncil'i okumaya, "İsa'nın izini takip etmeye", Sultan'a itaat etmeye ve Sultanın söylediği; "dostlar, hükümleri doğru ve ahdi tam olan İsa'nın yasası aracılığıyla gerçeği bilebilir" sözünden emin olmaları için ikna etmeyi denedim. Eğer öyleyse, Sultan da yalan söylemeyeceğine göre, kendi aralarında bazı iyi otoritelerin de kabul ettiği gibi, defterlerde yer alan aptalca şeylerin çoğu başka eller tarafından dahil edilmiş olmalı. Mademki İsa'nın kitabı, o gün hırsızın cennete gittiğini, Lazarus'un doğruca İbrahim'in koynuna gittiğini ve zengin adamın gözlerini cehennemde açtığını söylüyor; mademki, "bedenden yoksun, Rab'bin yanında mevcut" deniliyor, bu durumda tenasüh nasıl mümkün olabilir? Sonra, "sonsuz

3 Bkz. Karaca, İbrahim, *Ehl-i Haklarda Kültürel Hayat*, Konya: Çizgi Yayınevi, 2022.

dek mükemmel" olduğumuz tek öneriye, Mesih'in Meclisinin, yani Cem'in, yani Kilisenin önemine ve sadık Vaat Sahibinin "çabucak geleceğine" nasıl söz verdiğiine dikkatlerini çektim. Sonra onların kendi şairlerinin diliyle "haydi çıkıp onu karşılayalım" dedim. Özellikle onlar için yazdığım bu küçük şiire ilaveten, Kürtler ve Lurlar için yazdığım bu kitabın memnuniyetle karşılanacağını ve bir misyonere yardımcı olacağını biliyorum. Onlar İncil'i okumaya ikna ve teşvik edildiklerinde, ne harika sonuçlar elde edebiliriz! Bu zaten, İncil'i okumakla kalmayıp aynı zamanda Yüce İsa'nın yaşamının büyük bölümünü Türkçe şiire aktaran Ali Eşref Han'ın olayında oldukça belirgin hale gelmiştir. O, en yakınındaki müritlerine ve güvenilir arkadaşlarına, her Hıristiyan vaizin ve müjdecinin bilmesini ve onlar gibi zevk almalarını arzu ettiği harika gerçekleri öğretmişti. Sonra, İncil'i olan Nimetullah da birçok ilahiyi, şerhlerle ve eklemelerle Kürtçeye çevirmişti.

Şu an yazdığım şeyler, bu insanlar için çok kutsal ve gizli şeylerdir. Aslında, inancın bu sırlarından herhangi birini ifşa eden birisi, Cem tarafından cezalandırılma ve disipline edilme riski taşımaktadır. Nimetullah, kitabı ve her şeyi halka açıklama konusundaki yetersiz çabası sebebiyle hor görülmektedir. Elde ettiğim bu bilgiler, onca ıstırap ve meşakkatin, bedava ilaç ve kırık yıldır verilen tedavilerin sonucudur. Bilgilerimi, bu açık kapıdan girmelerini teşvik etmek ve bu olağanüstü iyi kalpli insanlara ulaşmaları ümidiyle, sevgili din kardeşlerimin hizmetine sunuyorum. Şiirlerimden bazılarını ara sıra, çok duygulanmış ve çocuklar gibi gözyaşı döken insanlara okudum. Onlara karşı gerçek bir dostluk gösterildiğinde ve sıcak bir tanışma olduğunda, bu sırlardan bazılarına temas edildiğinde, onlar insana açılırlar. Onların kadınları peçelerinden bile vazgeçiyorlar. Erkekler, Pir Bünyamin için kutsal olan, düzeltilmemiş bıyıklarıyla tanınırlar. Onlar misafirperver ve naziktirler, inançtaki farklılıklara rağmen başkalarına karşı son derece müşfiklerdir. Köylerde onlara tahakküm eden Müslümanlar, onların köydeki diğer Müslümanlardan daha tatminkar olduklarını iddia ediyorlar. Fakat bazı ahlaksızlıklarda onların birçoğunu, Müslümanlardan daha aşağıda gördüm.

Sultan'ın Beyabes'inde (kanun ve ahdinde) çok eşliliğe ve boşanmaya izin verilmediği söylenir, fakat ne yazık ki, onlar çevredeki Müslümanların alışkanlıklarına uymaktadırlar. Takiyye hilesi (dini ikiyüzlülük), önceden yapılan zulümler sebebiyle, aralarında çok yaygındır. Mesela, Müslüman "dikenleri" yani yabancılar tarafından gözetlenme korkusu sebebiyle, yaz aylarında tutulması gereken orucun, kış aylarına ertelenmesi gibi. Bu durumda, İslami görüşlerin, imamlara saygılarının ve sair etkenlerin ne kadarının bu dini korkudan kaynaklandığı merak edilebilir. Şimdiye kadar, Sultan'ın ve yakın Pirlerin gerçek sözlerinde pek çok şeyin izini bulamadım, yazma kıtlığı ve kayıt eksikliği, bir takım sahte unsurların, baskı altındaki bir nesilden yeni nesile, gerçek Kelamın bir parçası olarak geçmesine sebep olmuş olabilir ve sonraki eller de onları defterlere güvenilir ve sahit olarak kaydetmiş olabilir.

V. Minorsky'nin Fransızca monografisinde ona yaptığım küçük yardımı nezaketle kabul ettiğini görüyorum. Nimetullah'ın büyük kitabını kendisine

gönderdim. Bir gün bu kitabı yayınlamayı umuyor.⁴ Umarız başarılı olur ve şimdiye kadar sırlarını kimseye açmamış olan bu olağanüstü mezhebin bütün boyutlarını uygar dünyaya takdim eder.

Tahran, İran

Kaynaklar / References

- Karaca, İbrahim. "Ehl-i Haklar'da Yediler". *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 100, 147-158.
- Karaca, İbrahim, *Ehl-i Haklarda Kültürel Hayat*, Konya: Çizgi Yayınevi, 2022.
- Taşğın, Ahmet, "Ehl-i Hak ve Kelamlarında Hacı Bektaş", *Yedi İklim Çar Köşede Hacı Bektaş Veli*, Ed. Ahmet Taşğın, Erdal Aksoy, Abdurrahman Kültür, Hakkı Taşğın, Leiden: Sota Yayınları, 91-121.
- Z. "Notes Sur Secte Des Ahle-Haqq. Par V. Minorsky. (I et II avec 9 planches et une carte) Paris. Ernest Leroux. pp. 182.", *The Muslim World*, Volume 17, Issue1 January 1927 pp. 103-104.

4 Profesör V. Minorsky'nin kitabının bu sayıdaki tahliline bakınız – ED. [Z. "Notes Sur Secte Des Ahle-Haqq. Par V. Minorsky. (I et II avec 9 planches et une carte) Paris. Ernest Leroux. pp. 182.", *The Muslim World*, Volume 17, Issue1 January 1927 pp. 103-104.]